

STORTINGET

Innst. 75 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra arbeids- og sosialkomiteen

Dokument 8:249 S (2022–2023)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes, Mimir Kristjánsson, Tobias Drevland Lund og Marie Sneve Martinussen om å sikre anstendig sosialhjelp til alle som trenger det

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen heve de veiledende satsene for sosialhjelp i påvente av at SIFO-rapporten om temaet kommer.
- Stortinget ber regjeringen utrede et nytt system for regulering av de veiledende satsene for sosialhjelp slik at de holder tritt med pris- og lønnsveksten.
- Stortinget ber regjeringen innføre et veiledende fribeløp for inntekt uten at sosialhjelp blir avkortet.
- Stortinget ber regjeringen innføre veiledende høytidstillegg til sosialhjelp.
- Stortinget ber regjeringen gjennomgå veilederen om sosialhjelp og anbefale kommunene at de ikke skal ha begrensninger for antall barn i støtten eller ekstra lave satser for unge, at de skal legge større vekt på barns situasjon og at de skal være mer tilbakeholdne med å kreve salg av personlige eller nødvendige eiendeler og kjæledyr.
- Stortinget ber regjeringen gjennomføre en utredning av hvordan endringene i sosialhjelpsveilederen når det gjelder salg av eiendeler har fått betydning for saksbehandlingspraksisen i kommunene.

- Stortinget ber regjeringen sørge for at det utarbeides en prisindeks som bedre reflekterer forbruket til personer med lav inntekt, for eksempel sosialhjelpsmottakere.
- Stortinget ber regjeringen fremme forslag til retningslinjer som sørger for at de svakeste brukerne er sikret et tilgjengelig og åpent Nav, herunder nasjonale krav til åpningstider for drop-in-besøk som minst tilsvare åpningstidene på kommunens rådhus. Slike retningslinjer skal utarbeides i samarbeid med de ansatte i tråd med prinsippene bak regjeringens tillitsreform. Stortinget ber regjeringen sikre at Arbeids- og velferdsetaten har tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre disse endringene.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens behandling

Representantforslag 249 S (2022–2023) ble vedtatt sendt arbeids- og sosialkomiteen, unnatt forslag 8, som ble vedtatt behandlet etter Stortingets forretningsorden § 39 annet ledd bokstav e (avvises).

Komiteen ba i brev av 13. juni 2023 om statsrådets vurdering av forslaget. Statsrådets svarbrev av 30. august 2023 følger vedlagt.

Som ledd i komiteens behandling ble det åpnet for skriftlig innspill. Det kom syv innspill.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Per Vidar Kjølmoen, Tuva Moflag,

Torbjørn Vereide og Bente Irene Aaland, fra Høyre, Henrik Asheim, Anna Molberg og Aleksander Stokkebø, fra Senterpartiet, Tor Inge Eidesen og Per Olaf Lundteigen, fra Fremskrittspartiet, Alf Erik Bergstøl Andersen og Dagfinn Henrik Olsen, fra Sosialistisk Venstreparti, Kirsti Bergstø og lederen Freddy André Øvstegård, og fra Rødt, Mímir Kristjánsson, viser til Representantforslag 249 S (2022–2023) om å sikre anstendig sosialhjelp til alle som trenger det. Komiteen er enig med forslagsstillerne i at det er bekymringsfullt at man er inne i en tid der stadig flere opplever å ha dårligere råd. Komiteen ønsker å understreke at det i utgangspunktet er kommunene som har ansvar for sosialtjenestene, og at sosialtjenesteloven gir kommunene rett og plikt til å utøve skjønn i saksbehandlingen.

Komiteen viser til svarbrev fra daværende arbeids- og inkluderingsminister Marte Mjøs Persen og blir betrygget av at flere Nav-kontor har tatt i bruk den nye veilederen som ble sendt ut av Arbeids- og velferdsdirektoratet før jul i 2022. Komiteen merker seg også at det etter utsendelsen av ny veileder for sosialhjelp ble utsendt en spørreundersøkelse, der flere av Nav-kontorene svarte at den nye veilederen var et nyttig og praktisk hjelpemiddel for å behandle søknader om økonomisk sosialhjelp.

Videre viser komiteen til at sosialhjelp skal være en midlertidig ytelse og ikke en langvarig ytelse.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til at antallet sosialhjelpsmottakere økte kraftig mot slutten av 2022 og hadde sammenheng med høye ankomster fra Ukraina. Flertallet viser til at de samlede utbetalingene av sosialhjelp for 2022 var på 7,4 mrd. kroner. Flertallet viser videre til Stortingets beslutning i behandlingen av revidert nasjonalt budsjett for 2023 hvor de statlige veiledende satsene ble justert med 10 pst. fra 1. juli samme år. Det innebærer at satsen for enslige har økt fra 6 850 til 7 550 kroner.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at sosialhjelpen har sine røtter i kristendommens allmissebegrep og skal sikre et minstemål av mat, klær og husly dersom det ikke finnes annen tilgjengelig hjelp i form av trygdeytelser eller arbeid. Sosialhjelpen skal være en midlertidig nødhjelp og ikke en permanent ytelse. Derfor er det viktig at ytelsen ikke virker pasifiserende, men at det knyttes visse aktivitetskrav til den samtidig som søkeren får annen hjelp til å avklares for enten permanente ytelser, arbeid eller skole. Dette var bakgrunnen for at den borgerlige regjeringen innførte aktivitetskrav for mottakere av sosialhjelp under 30 år. Disse medlemmer

viser videre til at det vinteren 2022/2023 var eksempler på urimelige krav til salg av bolig og andre eiendeler for å motta sosialhjelp. Det var eksempelvis krav om at man skulle selge egen bolig som man betalte mindre for å bo i enn om man skulle leie. Høyre etterlyste en justering i Navs veileder på samme måte som regjeringen Solberg gjorde under pandemien. Dette kom heldigvis på plass, og disse medlemmer legger til grunn at denne typen krav ikke lenger forekommer.

Disse medlemmer viser til at siden sosialhjelpen er ment å være en subsidiær ordning for de som ikke selv kan dekke egne levekostnader gjennom arbeid eller økonomiske ytelser, blir det prinsipielt uriktig å innføre et fribeløp for inntekt slik forslagsstillerne ønsker. Kommunene skal vurdere den enkeltes behov etter en konkret vurdering av vedkommendes situasjon. Flere nasjonale føringer vil derfor svekke kommunenes skjønn der det er rom for å gjøre mer personlige tilpasninger.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at Høyres løsninger er å øke barnetrygden, styrke moderasjonsordningene i barnehage og SFO for familier med lav inntekt, sørge for at alle skal kunne delta på fritidsaktiviteter uavhengig av størrelsen på foreldrenes lommebok, senke matvareprisene ved å gjennomgå og lette på importvernet for enkelte varer, gjøre det enklere å kombinere utdanning med mottak av trygdeytelser, bruke lønnstilskudd for å få flere innvandrere inn i arbeid, styrke boligkjøpermodeller som leie-til-eie for at flere skal få en vei inn på boligmarkedet, ha flere tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne og innføre aktivitetsplikt for alle sosialhjelpsmottakere under 40 år. For de som ikke kan norsk, er språkopplæring den viktigste aktiviteten som kan tilbys for å bedre mulighetene på jobbmarkedet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ønsker å understreke at sosialhjelp er et ansvar kommunene har. Satsene for sosialhjelp er derfor bare veiledende for kommunene og ikke et bestemt beløp kommunene må holde seg til. Disse medlemmer mener derfor at det har liten hensikt å endre de veiledende satsene hvis kommunene ikke følger dem. Det at sosialhjelpssatsene er veiledende, gjør også at kommuner kan gi et høyere beløp.

Disse medlemmer viser til Stortingets behandling av Innst. 379 S (2020–2021), jf. Representantforslag 156 S (2020–2021) om å sikre tilgjengelighet hos Nav, der et enstemmig storting stemte for forslagene fremmet av representanter fra Fremskrittspartiet. Disse medlemmer viser videre til Nav sine egne hjemmesider, der man kan søke opp Nav-kontor i hele landet og se når de har åpnet. Disse medlemmer er ikke tilfreds med at for eksempel lokalkontoret til Nav Gjerstad

har åpent kun fire timer i uken uten avtale. Dette er bare ett eksempel av mange kontor som har lignende åpningstider uten avtale.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til at sosialhjelpssatsene ligger langt under Statens forbruksforskning SIFOs referansebudsjett for hvor mye man trenger for å kunne leve av det. Sosialistisk Venstreparti ønsker å øke satsene i referansebudsjettet gjennom en statlig, forpliktende normering av den økonomiske sosialhjelpen samt sikre at universelle ytelser og barns inntekt holdes utenfor beregningsgrunnlaget. Disse medlemmer viser til at Sosialistisk Venstreparti i enighet om statsbudsjett og revidert budsjett med regjeringen har løftet sosialhjelpssatsene, sist med en økning på 10 pst. i revidert budsjett for inneværende år. Dette har stor betydning for folks økonomi. Likevel må arbeidet med å heve satsene fortsette. I tillegg mener disse medlemmer at nødvendige utgifter knyttet til kommunikasjon, som internett og telefon, og moderate transportutgifter skal dekkes gjennom sosialhjelpen, og at det strenge kontrollregimet må dempes.

Disse medlemmer viser til forslaget om å midlertidig øke sosialhjelpssatsene i påvente av SIFO-rapporten om temaet. Disse medlemmer slår fast at enigheten Sosialistisk Venstreparti oppnådde med regjeringen om både å gjennomføre utredningen og å øke satsene permanent er et viktig skritt i riktig retning. Heller enn å gjøre midlertidige økninger nå ønsker disse medlemmer å fortsette med permanente økninger slik partiet har forhandlet frem hittil, samtidig som det arbeides videre for en statlig, forpliktende norm i tråd med SIFOs referansebudsjett.

Komiteens medlem fra Rødt viser til statsrådets vurdering av representantforslaget og at det henvises til at Forbruksforskning sin instituttet SIFO arbeider med en rapport om nivået på sosialhjelpssatsene som er ventet tidlig i 2024.

Dette medlem mener at dagens veiledende sosialhjelpssatser åpenbart er for lave til å sikre mottakerne et anstendig inntektsnivå, og at satsene derfor må heves selv om SIFO-utredningen ikke er klar.

Dette medlem viser til at Stortinget 21. desember 2022 vedtok at det skulle utbetales 1 000 kroner ekstra til mottakere av sosialhjelp pluss 1 000 kroner per barn i nysalderingen av statsbudsjettet 2022. Dette medlem mener at en ekstra utbetaling i forbindelse med julehøytiden bør komme tidligere for å hjelpe mottakere av sosialhjelp i en vanskelig tid.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen øke dagens veiledende sosialhjelpssatser med 1 000 kroner per måned fra og

med januar 2024 i påvente av SIFOs utredning av nye satser.»

«Stortinget ber regjeringen foreslå endringer i inneværende års statsbudsjett slik at kommunene så raskt som mulig sørger for å utbetale et engangsbeløp på 1 000 kroner til mottakere av sosialhjelp, pluss 1 000 kroner per barn.»

Dette medlem viser til at Stortinget i fjor også vedtok økt støtte til frivillige organisasjoner kort tid før jul, slik at de fikk mulighet til å utvide sitt tilbud til folk som sliter. Behovet er minst like stort i år, og det haster med å få ut pengene. Tilbakemeldinger fra frivillige organisasjoner som Frelsesarmeen og Kirkens Bymisjon er at de har mulighet til å utvide sitt tilbud dersom de får midler nå, og økt støtte til frivillige organisasjoner kan derfor være et viktig bidrag til å sørge for at alle i Norge får en verdig høytidsfeiring.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen foreslå endringer i inneværende års statsbudsjett slik at frivillige organisasjoner som hjelper fattige før jul får utbetalt 30 mill. kroner i ekstraordinær støtte.»

Dette medlem viser til at sosialhjelpssatsene flere år har blitt regulert lavere enn prisveksten, og mener at det bør innføres et nytt og bedre reguleringsregime. Dette medlem ser frem til at den nevnte SIFO-rapporten er klar, og mener at Stortinget bør bli orientert om eller ta stilling til en ny måte å regulere satsene på til neste år.

Dette medlem viser til statsrådets vurdering og at det argumenteres mot flere statlige føringer, og at det vises til at Nav kan og skal vise skjønn i vurderingen av sosialhjelp. Tilbakemeldinger fra ansatte i Nav peker imidlertid i retning av at faglig skjønn i dag ofte blir underordnet hensynet til kommunenes økonomi. Statlige «gulv» vil i så måte ikke bare hjelpe brukerne, men også kunne styrke de Nav-ansattes mulighet til å utøve faglig skjønn i praksis.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at basert på tilbakemeldinger fra enkeltbrukere og høringsinnspillene er det disse medlemmer sin vurdering at et veiledende fribeløp og høytidstillegg til sosialhjelpsmottakere ville ha vært fordelaktig for brukerne. Årsaken kan være at Nav-kontorene i for liten grad utnytter handlingsrommet og ikke er tilstrekkelig fleksible og rauser når mottakere øker sin egen inntekt, eller når utgiftene øker rundt høytidene. En annen fordel med å innføre fribeløp og høytidstillegg er at brukerne vil oppleve større grad av forutsigbarhet og gjennomsiktighet og ikke

trenger å ta kontakt med sin saksbehandler for å vite at de får penger til for eksempel å feire jul.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede hvordan det kan innføres et veiledende fribeløp for inntekt uten at sosialhjelp blir avkortet.»

«Stortinget ber regjeringen utrede veiledende høytidstillegg til sosialhjelp.»

Komiteens medlem fra Rødt viser til at Helsetilsynet har funnet svært mange lovbrudd når de har undersøkt Nav-kontorenes behandling av sosialhjelpsøknader fra barnefamilier. Dette medlem mener statsråden bør redegjøre for funnene til Stortinget når den oppsummerende rapporten fra alle tilsynene er klar i 2024.

Dette medlem viser til skriftlige innspill fra Redd Barna og Røde Kors og at organisasjonene mener at barns rettigheter ikke blir tilstrekkelig vurdert av Nav-kontorene i behandlingen av søknader om sosialhjelp. Redd Barna mener at det bør settes av mer midler til opplæringstiltak for aktuelle Nav-ansatte, og at det bør være krav om at det dokumenteres at barns behov har blitt vurdert. Videre mener organisasjonen at barns beste må være førende, også når det strider mot andre hensyn som arbeidslinjen.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til tilbakemeldinger gjennom skriftlige innspill og fra enkeltpersoner om at Nav i enkelte tilfeller er for strenge i krav om salg av personlige eiendeler. Disse medlemmer er ikke trygge på at Nav-kontorene er tilstrekkelig tilbakeholdne med å kreve salg av eiendeler i forbindelse med mottak av sosialhjelp.

Disse medlemmer viser til at høye priser på nødvendighetsvarer og høye renter har gjort at en stor andel av den norske befolkningen nå har havnet i økonomisk trøbbel. Ifølge SIFOs forbrukerundersøkelse var halvparten av nordmenn ikke økonomisk trygge i sommer, og etter at undersøkelsen ble gjennomført, har boliglansrentene økt med flere prosentpoeng og strømforbruket og strømprisen har økt kraftig. Flere enn før kan derfor få behov for å søke om sosialhjelp, og disse medlemmer mener det er viktig at de som trenger det, får hjelp raskt, og at det oppfattes at det er lav terskel for å kunne få hjelp fra Nav.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at Nav tydelig kommuniserer at det i all hovedsak ikke stilles krav om salg av eiendeler for å motta sosialhjelp, og at krav om

salg kun vil bli rettet mot langsiktige mottakere av sosialhjelp og ikke er aktuelt for nye mottakere. Blant annet bør dette stå tydelig på Navs nettside om sosialhjelp.»

Disse medlemmer viser til at Helsetilsynet i 2022 gjennomførte en landsomfattende undersøkelse av tilgjengeligheten til sosiale tjenester i Nav. Tilsynet undersøkte 70 kommuner. I 49 av disse var Nav-kontoret åpent seks timer eller mindre hver uke. 11 av 70 Nav-kontorer holdt helt stengt. Resultatet er at brukere uten avtale møter en stengt dør når de kommer til Nav for å søke hjelp. Digitale tjenester erstatter ikke behovet mange har for å møte et menneske i Nav. Disse medlemmer registrerer at flere Nav-kontorer har opprettet vakttelefoner der man kan komme i kontakt med Nav på kort varsel. Dette medlem mener likevel at tilgjengeligheten ikke er god nok, spesielt i en tid der det er trolig at flere vil få behov for hjelp fra Nav på kort varsel.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til retningslinjer som sørger for at de svakeste brukerne er sikret et tilgjengelig og åpent Nav, herunder nasjonale krav til åpningstider for drop-in-besøk som minst tilsvarende åpningstidene på kommunens rådhus. Slike retningslinjer skal utarbeides i samarbeid med de ansatte i tråd med prinsippene bak regjeringens tillitsreform. Stortinget ber regjeringen sikre at Arbeids- og velferds-etaten har tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre disse endringene.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen utrede hvordan det kan innføres et veiledende fribeløp for inntekt uten at sosialhjelp blir avkortet.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen utrede veiledende høytidstillegg til sosialhjelp.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen sørge for at Nav tydelig kommuniserer at det i all hovedsak ikke stilles krav om salg av eiendeler for å motta sosialhjelp, og at krav om salg kun vil bli rettet mot langsiktige mottakere av sosialhjelp og ikke er aktuelt for nye mottakere. Blant annet bør dette stå tydelig på Navs nettside om sosialhjelp.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen fremme forslag til retningslinjer som sørger for at de svakeste brukerne er sikret et tilgjengelig og åpent Nav, herunder nasjonale krav til åpningstider for drop-in-besøk som minst tilsvarer åpningstidene på kommunens rådhus. Slike retningslinjer skal utarbeides i samarbeid med de ansatte i tråd med prinsippene bak regjeringens tillitsreform. Stortinget ber regjeringen sikre at Arbeids- og velferdsetaten har tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre disse endringene.

Forslag fra Rødt:*Forslag 5*

Stortinget ber regjeringen øke dagens veiledende sosialhjelpssatser med 1 000 kroner per måned fra og med januar 2024 i påvente av SIFOs utredning av nye satser.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen foreslå endringer i inneværende års statsbudsjett slik at kommunene så raskt som mulig sørger for å utbetale et engangsbeløp på 1 000 kroner til mottakere av sosialhjelp, pluss 1 000 kroner per barn.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen foreslå endringer i inneværende års statsbudsjett slik at frivillige organisasjoner som hjelper fattige før jul får utbetalt 30 mill. kroner i ekstraordinær støtte.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rå Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 8:249 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes, Mímir Kristjánsson, Tobias Drevland Lund og Marie Sneve Martinussen om å sikre anstendig sosialhjelp til alle som trenger det – vedtas ikke.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 21. november 2023

Freddy André Øvstegård

leder

Dagfinn Henrik Olsen

ordfører

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Statsråden

Arbeids- og sosialkomiteen i Stortinget
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref
2023/2605

Vår ref
23/2381-

Dato
30. august 2023

Representantforslag 249 S (2022-2023) fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes, Mímir Kristjánsson, Tobias Drevland Lund og Marie Sneve Martinussen

Jeg viser til brev fra arbeids- og sosialkomiteen 13. juni 2023 med anmodning om min vurdering av forslag nr. 1-7 i representantforslag 249 S (2022–2023) fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes, Mímir Kristjánsson, Tobias Drevland Lund og Marie Sneve Martinussen.

Representantene har fremmet følgende forslag:

1. Stortinget ber regjeringen heve de veiledende satsene for sosialhjelp i påvente av at SIFO-rapporten om temaet kommer.
2. Stortinget ber regjeringen utrede et nytt system for regulering av de veiledende satsene for sosialhjelp slik at de holder tritt med pris- og lønnsveksten.
3. Stortinget ber regjeringen innføre et veiledende fribeløp for inntekt uten at sosialhjelp blir avkortet.
4. Stortinget ber regjeringen innføre veiledende høytidstillegg til sosialhjelp.
5. Stortinget ber regjeringen gjennomgå veilederen om sosialhjelp og anbefale kommunene at de ikke skal ha begrensninger for antall barn i støtten eller ekstra lave satser for unge, at de skal legge større vekt på barns situasjon og at de skal være mer tilbakeholdne med å kreve salg av personlige eller nødvendige eiendeler og kjæledyr.
6. Stortinget ber regjeringen gjennomføre en utredning av hvordan endringene i sosialhjelpsveilederen med tanke på salg av eiendeler har fått betydning for saksbehandlingspraksisen i kommunene.
7. Stortinget ber regjeringen sørge for at det utarbeides en prisindeks som bedre reflekterer forbruket til personer med lav inntekt, for eksempel sosialhjelpsmottakere.

Innledende bemerkninger

Innledningsvis vil jeg gi noen generelle kommentarer knyttet til problemstillingene forslagsstillerne reiser. Jeg deler deres bekymring for at mange mennesker nå er i en krevende situasjon som følge av prisstigning og økt rentenivå. Det aller viktigste vi gjør er å føre en ansvarlig økonomisk politikk som sørger for å holde ledigheten lav og som ikke skaper et ytterligere press på priser og renter. Det er bra for alle, og det er særlig viktig for de som rammes særskilt hardt av økte priser og renter. Gjennom budsjettforhandlingene med Sosialistisk Venstreparti har regjeringspartiene i 2022 og 2023 i tillegg blitt enige om mange tiltak som avhjelper situasjonen og som har direkte betydning for folks privatøkonomi. I rekken av tiltak vil jeg her bare kort nevne økt minstepensjon til enslige, økt barnetillegg til arbeidsavklaringspenger, dagpenger og kvalifiseringsstønad, økt barnetrygd, strømstøtteordningen og styrking av bostøtten. Også mange uføretrygdede på minsteytelse og sosialhjelpsmottakere har fått ekstra støtte.

I 2022 var det ifølge SSBs tall en økning både i antall mottakere og samlede utbetalinger av økonomisk sosialhjelp. Det var om lag 131 000 personer som mottok økonomisk sosialhjelp en eller flere ganger i løpet av året. Samlede utbetalinger var på 7,4 mrd. kroner. Dette innebærer at det var en økning både i antall mottakere og utbetalt sosialhjelp på om lag 10 prosent sammenlignet med i 2021. Korrigert for prisvekst var økningen i utbetalt sosialhjelp på 4,5 prosent.

I begynnelsen av 2022 hadde vi den laveste andelen sosialhjelpsmottakere på lang tid, men det kom en betydelig økning mot slutten av året. Økningen skyldes i hovedsak de store ankomstene av flyktninger fra Ukraina. I resten av befolkningen var det bare en svak økning mot slutten av året.

Like før jul 2022 utga Arbeids- og velferdsdirektoratet en veileder for blant annet å gi NAV-kontorene et praktisk hjelpemiddel for å kunne utøve skjønn og foreta konkrete og individuelle vurderinger i en situasjon med økte levekostnader.

Direktoratet sendte i april ut en spørreundersøkelse til alle landets 260 NAV-kontor for å innhente erfaringer med bruk av veilederen. 221 NAV-kontor besvarte spørreundersøkelsen. 204 NAV-kontor svarte at de har tatt i bruk veilederen. Overordnet viser undersøkelsen at et stort flertall av NAV-kontorene vurderer at veilederen i noen grad eller i stor grad er et praktisk og nyttig hjelpemiddel for å behandle søknader om økonomisk sosialhjelp.

På spørsmål om veilederen har medført endringer i praksis på kontoret, svarer i underkant av halvparten at de har endret praksis i noen grad. Samtidig svarer i overkant av halvparten av NAV-kontorene at det i liten eller ingen grad er endring i praksis. De fleste begrunner dette med at de allerede brukte handlingsrommet som ligger i sosialtjenesteloven før veilederen kom, og at veilederen oppleves mest som en bekreftelse på eksisterende praksis.

Vurdering av forslagene 1, 2 og 7

Disse forslagene gjelder nivået på og innretning av de statlige veiledende satsene for økonomisk stønad (sosialhjelp), og jeg vil omtale dem samlet.

Sosialtjenesteloven er samfunnets siste sikkerhetsnett. Økonomisk stønad (sosialhjelp) gis til dem som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid, trygdeordninger eller annet.

Forslagsstillerne viser til SIFO sitt referansebudsjett. Jeg understreker at dette omfatter både vanlige, løpende utgifter til mat, klær, hygieneartikler og lignende og utgifter til sjeldnere innkjøp av varige forbruksgjenstander som blant annet møbler og elektronisk utstyr. Det blir kalt et langtidsbudsjett fordi det er lagt til grunn at en skal sette til side penger hver måned for å ha råd til å foreta sjeldnere innkjøp av dyre og varige forbruksgjenstander.

Sosialhjelp er i utgangspunktet ment som en midlertidig ytelse som skal sikre et nøkternt og forsvarlig livsopphold. Det er bakgrunnen for at de veiledende satsene for sosialhjelp avviker fra satsene i SIFOs referansebudsjett. Jeg understreker også at de statlige satsene kun er et veiledende utgangspunkt for fastsettelsen av økonomisk sosialhjelp. NAV-kontoret skal vurdere den enkelte søkers behov, herunder de faktiske levekostnadene til vedkommende. Det betyr at hvis personens faktiske behov er høyere enn de som følger av de veiledende satsene, skal også utbetalingen bli høyere. Det er videre viktig å være klar over at de veiledende satsene ikke er ment å omfatte alle utgifter. Utgifter til for eksempel bolig, strøm og oppvarming, bolig- og innboforsikring og innbo og utstyr er ikke inkludert ved fastsetting av de veiledende satsene, da dette er utgifter som varierer mye.

Etter at representantforslaget ble fremmet har Stortinget vedtatt å øke de veiledende satsene med 10 prosent fra 1. juli 2023. Det betyr for eksempel at satsen for enslige er økt fra 6 850 kroner til 7 550 kroner; altså en økning på 700 kroner i måneden.

Som forlagsstillerne viser til, har SIFO fått i oppdrag fra departementet å foreta en utredning av grunnlaget for de statlige veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp. Oppdraget vil etter planen ferdigstilles tidlig i 2024. Hele formålet med utredningen er å gi departementet et faglig grunnlag for å vurdere om det er behov for å endre nivå og/eller innretning på de statlige veiledende satsene. Før departementet har mottatt SIFOs rapport, ser jeg det derfor ikke som aktuelt å gjøre endringer i innretningen av eller nivået på de statlige veiledende satsene utover de ordinære reguleringene.

Vurdering av forslagene 3, 4, 5 og 6

Disse forslagene berører prinsipielle spørsmål som grensegangen mellom statlig og kommunalt ansvar etter sosialtjenesteloven og om avveining mellom at NAV-kontoret skal utvise skjønn kontra mer standardisering gjennom økt bruk av veiledende satser.

Jeg vil starte med å understreke at det er kommunen som er ansvarlig for å yte sosiale tjenester, herunder økonomisk stønad. Sosialtjenesteloven setter rammene for hva den enkelte har krav på. Loven har få detaljerte bestemmelser og legger slik opp til at både

tildelingskriterier og virkemidler skal være basert på stor grad av skjønn. Staten fastsetter veiledende satser for utmåling av stønad til livsopphold. De statlige retningslinjene har som formål å bidra til å redusere forskjeller i stønadsnivået mellom kommuner og på den måten motvirke ubegrunnede stønadsforskjeller mellom kommunene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet rundskriv til sosialtjenesteloven som blant annet gir føringer for tolkningen av loven. Direktoratet kan også utarbeide veiledere, slik det som omtalt over ble gjort i desember 2022.

Innenfor rammene av sosialtjenesteloven har kommunene både rett og plikt til å utøve skjønn i saksbehandlingen. Individuell behovsvurdering er en forutsetning for at ordningen kan fungere som et siste sikkerhetsnett. De statlige satsene er som nevnt kun veiledende for utmålingen, og kan ikke erstatte den individuelle vurderingen NAV-kontoret skal gjøre i hver sak. En søknad kan eksempelvis ikke avslås utelukkende ved å vise til at tjenestemottaker har inntekter over statens satser for tilsvarende husholdningstype. NAV-kontoret skal heller ikke fastsette stønadsbeløpet i henhold til satser alene uten å ha foretatt individuelle vurderinger. På den andre siden gir ikke satsene den enkelte rett til et tilsvarende stønadsbeløp. Veilederen som ble utgitt i desember 2022, hadde blant annet som formål å synliggjøre det store handlingsrommet sosialtjenesteloven gir kommunene. Som tidligere nevnt mener de fleste kontorene at veilederen i noen eller stor grad har bidratt til å synliggjøre lovens handlingsrom i behandlingen av søknader om økonomisk sosialhjelp.

Jeg mener at det ikke er hensiktsmessig å gå mer i retning av nasjonale føringer, slik jeg oppfatter at forslagsstillerne tar til orde for. Både veiledende fribeløp for inntekt uten avkorting av sosialhjelp og veiledende høytidstillegg går i retning av mindre utøving av skjønn. Mer nasjonale føringer vil gi mindre anledning for kommunene til å se hen til lokale forhold når stønaden skal utmåles. Spørsmålet om å endre ansvarsdelingen mellom kommune og stat ble grundig utredet i Rattsø-utvalget, NOU 2004:13 En ny arbeids- og velferdsforvaltning. Utvalget konkluderte med å videreføre et kommunalt ansvar for økonomisk sosialhjelp som en skjønnsbasert og behovsprøvd ytelse, for å legge til rette for en helhetlig og samordnet hjelpeinnsats for stønadsmottakere med sammensatte behov, samt sikre at hjelpen blir gitt ut fra kunnskap om lokale forhold.

Til forslag 3 vil jeg bemerke at sosialhjelpen er subsidiær og er en ordning for dem som ikke selv kan dekke egne levekostnader gjennom arbeid eller økonomiske rettigheter. Kommunen skal vurdere den enkeltes behov etter en konkret vurdering av personens situasjon. Selv om sosialhjelpen er subsidiær, åpner sosialtjenesteloven i § 19 for at stønad kan ytes selv om alle andre muligheter til selvforsørgelse ikke er forsøkt. NAV-kontoret kan dermed se bort fra at bruker mottar andre økonomiske rettigheter. Direktoratets veileder om økonomisk sosialhjelp viser til at det kan være gode grunner for å innvilge stønad etter denne bestemmelsen, sett hen til dagens situasjon med høye levekostnader. Et eksempel på dette er der belastningen ved å utnytte den aktuelle inntektsmuligheten er for stor og kan få negative konsekvenser sett opp imot at hjelpebehovet er av kortvarig karakter.

Til spørsmål 4 viser jeg til at det av direktoratets rundskriv til loven framkommer at utgifter knyttet til spesielle begivenheter og høytider kan være del av livsoppholdet etter en konkret vurdering av tjenestemottakers helhetlige situasjon. Rundskrivet sier videre at det er rimelig at mottakere av økonomisk stønad gis anledning til å feire begivenheter som jul, fødselsdager, dåp eller navnedager, konfirmasjon eller andre merkedager knyttet til andre religioner eller kulturer. Det skal tas særlig hensyn til barn og unges behov for samfunnsmessig, religiøs og kulturell tilhørighet.

I likhet med forslagsstillerne er jeg opptatt av barns situasjon. Barn er spesielt sårbare i vanskelige situasjoner. Deres behov skal vurderes og ivaretas særskilt av NAV-kontoret i forvaltningen av de sosiale tjenestene. Svikt i tjenestene kan få alvorlige konsekvenser for de det gjelder.

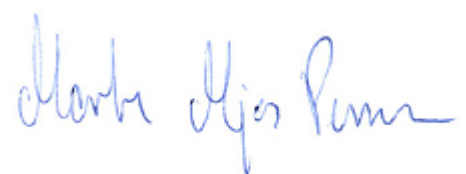
NAV-kontorene er i kontakt med mange vanskeligstilte barnefamilier. Arbeids- og velferdsdirektoratet er bedt om å arbeide for å ivareta og styrke barne- og familieperspektivet i NAV. Direktoratet har igangsatt flere utviklingsaktiviteter. Blant tiltakene er utvikling av opplæringsmateriell, fagutviklingsaktiviteter og verktøy rettet mot NAV-kontoret for å kartlegge barns behov og familiens situasjon. I den tidligere nevnte veilederen framheves hensynet til barn og at NAV-kontoret skal være spesielt oppmerksomme på forhold som er av betydning for oppvekstvilkårene for barn og unge. I direktoratets undersøkelse om bruk av veilederen ble NAV-kontorene som svarte at praksis er endret, bedt om å utdype hvordan. Flere NAV-kontorer svarte at de har økt bevissthet på barneperspektivet. Det gjøres kartlegginger med større oppmerksomhet på forhold rundt barn og barnefamilier og deres behov. Noen påpekte at veilederen har gjort NAV-kontorene oppmerksomme på et større handlingsrom, spesielt når det gjelder barnefamilier. Det meldes også om en endret praksis med stønader til familier med barn.

Departementet følger det pågående landsomfattende tilsynet med de sosiale tjenestene. Det er svært viktig at de aktuelle NAV-kontorene etter tilsyn setter i gang med nødvendig forbedringsarbeid så raskt som mulig. Jeg har tillit til at dette blir gjort og at statsforvalterne følger opp overfor kommunene til forholdene er brakt i orden. Samtidig er det viktig å se funn i rapportene i sammenheng, for å kunne vurdere om lovbrudd er gjennomgående på tvers av kommuner, og om det er behov for tiltak på nasjonalt eller regionalt nivå. Den oppsummerende rapporten fra Helsetilsynet kommer etter planen i 2024. Den ventes å bli et viktig bidrag til det videre arbeidet med barneperspektivet.

Til forslag 6 vil jeg kort bemerke at veilederen fra desember 2022 ikke primært handlet om salg av eiendeler, selv om den også gir noe veiledning om dette. Departementet har som omtalt over fått en oppsummering av erfaringene med veilederen fra Arbeids- og velferdsdirektoratet. Vi ser ikke behov for en særskilt kartlegging utover det.

Som det vil framgå av mine vurderinger over, anser jeg det ikke som hensiktsmessig å følge opp forslagene i representantforslaget.

Med hilsen

A handwritten signature in blue ink, reading "Marte Mjøs Persen". The signature is written in a cursive, flowing style.

Marte Mjøs Persen

